

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 18ης Ιουλίου 2013*

«Άρθρο 56 ΣΛΕΕ — Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών — Οδηγία 2005/29/ΕΚ — Αθέμιτες εμπορικές πρακτικές — Προστασία των καταναλωτών — Συνοδευόμενες με δώρα προσφορές περιλαμβάνουσες τουλάχιστον μία χρηματοοικονομική υπηρεσία — Απαγόρευση — Εξαιρέσεις»

Στην υπόθεση C-265/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, υποβληθείσα από το hof van beroep te Brussel (Βέλγιο) με απόφαση της 22ας Μαΐου 2012, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Μαΐου 2012, στο πλαίσιο της δίκης

Citroën Belux NV

κατά

Federatie voor Verzekerings- en Financiële Tussenpersonen (FvF),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Tizzano, πρόεδρο τμήματος, M. Berger, A. Borg Barthet (εισηγητή), E. Levits και J.-J. Kasel, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 24ης Απριλίου 2013,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Citroën Belux NV, εκπροσωπούμενη από τους S. Willemart, C. Smits, T. Balthazar, D. De Keyzer και A. Destrycker, advocaten,
- η Federatie voor Verzekerings- en Financiële Tussenpersonen (FvF), εκπροσωπούμενη από τους D. Dhaenens, και R. Vermeulen, advocaten,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Materne και J.-C. Halleux,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον M. van Beek,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς την ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/EK, 98/27/EK και 2002/65/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου («οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές») (ΕΕ L 149, σ. 22), και του άρθρου 56 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Citroën Belux NV (στο εξής: Citroën) και της Federatie voor verzekerings- en financiële tussenpersonen (FvF) (ομοσπονδίας διαμεσολαβητών στους τομείς της ασφάλισης και των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών) σχετικά με εμπορική πρακτική της Citroën που συνίστατο στη δωρεάν προσφορά μεικτής ασφάλισης κατά τη διάρκεια έξι μηνών από την αγορά αυτοκινήτου Citroën, πρακτική που θεωρείται αθέμιτη από την FvF.

Το νομικό πλαίσιο

Η ρύθμιση της Ένωσης

- 3 Η αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2005/47 έχει ως εξής:

«[...] Για τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και την ακίνητη περιουσία λόγω της πολυπλοκότητας και των σοβαρών κινδύνων που ενέχουν, απαιτούνται λεπτομερείς ρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένων των θετικών υποχρεώσεων που επιβάλλονται στους εμπορευόμενους. Για το λόγο αυτό, στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και της ακίνητης περιουσίας η παρούσα οδηγία ισχύει υπό την επιφύλαξη του δικαιώματος των κρατών μελών να υπερβαίνουν τα όρια των διατάξεων της παρούσας οδηγίας προκειμένου να προστατεύσουν τα οικονομικά συμφέροντα των καταναλωτών. [...]»

- 4 Το άρθρο 3 της οδηγίας 2005/29, το οποίο επιγράφεται «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει στις παραγράφους του 1 και 9:

«1. Η παρούσα οδηγία ισχύει για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές, όπως αυτές θεσπίζονται στο άρθρο 5, πριν, κατά τη διάρκεια και ύστερα από εμπορική συναλλαγή σχετιζόμενη με ένα συγκεκριμένο προϊόν.

[...]

9. Ως προς τις “χρηματοοικονομικές υπηρεσίες”, όπως ορίζονται στην οδηγία 2002/65/EK [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση των οδηγιών 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, 97/7/EK και 98/27/EK (ΕΕ L 271, σ. 16)], και την ακίνητη περιουσία, τα κράτη μέλη μπορούν να επιβάλλουν περιοριστικότερους και λεπτομερέστερους κανόνες από τους κανόνες της παρούσας οδηγίας στον εναρμονιζόμενο τομέα.»

- 5 Το άρθρο 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2002/65 ορίζει ότι ως «χρηματοοικονομική υπηρεσία» νοείται «κάθε υπηρεσία τραπεζικής, πιστωτικής, ασφαλιστικής ή επενδυτικής φύσεως, ή σχετική με ατομικές συντάξεις ή με πληρωμές».

Η βελγική ρύθμιση

- 6 Το άρθρο 72 του νόμου της 6ης Απριλίου 2010 περί των εμπορικών πρακτικών και περί προστασίας του καταναλωτή (*Belgisch Staatsblad*, 12 Απριλίου 2010, σ. 20803, στο εξής: νόμος της 6ης Απριλίου 2010) ορίζει:

«§1. Απαγορεύεται κάθε συνοδευόμενη με δώρα προσφορά προς τον καταναλωτή της οποίας τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία συνιστά χρηματοοικονομική υπηρεσία και η οποία πραγματοποιείται από επιχείρηση ή από διάφορες επιχειρήσεις που ενεργούν με κοινό σκοπό.

§2. Κατά παρέκκλιση από την §1, επιτρέπεται η συνοδευόμενη με δώρα προσφορά όταν τα δώρα είναι:

- 1° χρηματοοικονομικές υπηρεσίες που αποτελούν ένα σύνολο·

Με βασιλικό διάταγμα δύναται, κατόπιν προτάσεως των αρμοδίων υπουργών και του Υπουργού Οικονομικών, να καθοριστούν οι προτεινόμενες εντός του χρηματοοικονομικού τομέα υπηρεσίες που αποτελούν ένα σύνολο·

- 2° χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και μικροπροϊόντα και μικροϋπηρεσίες που γίνονται δεκτά από τα συναλλακτικά ήθη·

- 3° χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και τίτλοι συμμετοχής σε νομίμως εγκεκριμένες λαχειοφόρες αγορές·

- 4° χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και αντικείμενα με ανεξίτηλες και εμφανείς διαφημιστικές ενδείξεις, που δεν απαντούν ως τέτοια στο εμπόριο, υπό την προϋπόθεση ότι η τιμή κτήσεώς τους από την επιχείρηση δεν υπερβαίνει τα 10 ευρώ, προ ΦΠΑ [φόρου προστιθεμένης αξίας], ή το 5 % της τιμής πώλησεως, προ ΦΠΑ, της χρηματοοικονομικής υπηρεσίας με την οποία παρέχονται. Το ποσοστό του 5 % έχει εφαρμογή αν το ποσό που αντιστοιχεί στο ποσοστό αυτό είναι ανώτερο των 10 ευρώ·

- 5° χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και χρωμολιθογραφίες, αυτοκόλλητα σήματα και άλλες εικόνες ελάχιστης εμπορικής αξίας·

- 6° χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και τίτλοι που συνίστανται σε έγγραφα τα οποία παρέχουν δικαίωμα, μετά τη λήψη ορισμένου αριθμού υπηρεσιών, να τύχει ο καταναλωτής δωρεάν προσφοράς ή μειωμένης τιμής κατά τη λήψη όμοιας υπηρεσίας, αρκεί το όφελος αυτό να παρέχεται από την ίδια επιχείρηση και να μην υπερβαίνει το ένα τρίτο της τιμής των υπηρεσιών που είχαν ληφθεί προηγουμένως.

Οι τίτλοι πρέπει να αναφέρουν το τυχόν όριο της διάρκειας της ισχύος τους, καθώς και τον τρόπο της προσφοράς.

Όταν ο πωλητής διακόπτει την προσφορά του, ο καταναλωτής πρέπει να λάβει το προσφερόμενο όφελος κατά την αναλογία των αγορών που είχαν πραγματοποιηθεί προηγουμένως.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 7 Η Citroën είναι ο εισαγωγέας αυτοκινήτων μάρκας Citroën στο Βέλγιο. Πωλεί εμπορεύματα μέσω δικτύου εγκεκριμένων διανομών.
- 8 Στις 10 Δεκεμβρίου 2010 η Citroën ξεκίνησε μια διαφημιστική εκστρατεία με το σλόγκαν «Τα θέλω όλα». Η εκστρατεία αυτή διήρκεσε τουλάχιστον μέχρι το τέλος του Φεβρουαρίου του 2011.
- 9 Η διαφημιστική προσφορά είχε ως εξής:

«Η “εξάμηνη δωρεάν μεικτή ασφάλιση” ισχύει τον πρώτο χρόνο για κάθε νέα σύναψη πλήρους συμφωνίας μεικτής ασφαλίσεως. Αφορά τόσο τα οχήματα ιδιωτικής χρήσεως όσο και τα οχήματα επαγγελματικής χρήσεως που πωλούνται από τους επίσημους διανομείς της Citroën, με εξαίρεση τα αυτοκίνητα επιδείξεως και μισθώσεως. Έχουν εφαρμογή οι προϋποθέσεις αποδοχής της Citroën Assurance. Η Citroën Assurance είναι προϊόν της εγκεκριμένης με τον αριθμό 1396 ανώνυμης ασφαλιστικής εταιρίας Servis NV. Η PSA Finance Belux NV (αριθ. CBFA 019.653A) ενεργεί ως ασφαλιστικός πράκτορας της Servis NV. Οι εγκεκριμένοι από τη CBFA διανομείς της Citroën ενεργούν ως υποπράκτορες της PSA Finance Belux NV [...]. Η παρούσα ασφαλιστική προσφορά δεν συνδέεται με κανένα άλλο ασφαλιστικό προϊόν και με καμία άλλη ασφαλιστική υπηρεσία εκτός από το προς ασφάλιση όχημα.»
- 10 Η FvF θεώρησε ότι η ανωτέρω ειδική προσφορά «σαλόνι αυτοκινήτου», όσον αφορά την προσφορά δωρεάν μεικτής ασφαλίσεως επί έξι μήνες από την αγορά αυτοκινήτου Citroën, συνιστά απαγορευόμενη προσφορά που συνοδεύεται με δώρα. Απέστειλε στη Citroën έγγραφο οχλήσεως το οποίο φέρει ημερομηνία 22 Δεκεμβρίου 2010.
- 11 Με έγγραφο της 23ης Δεκεμβρίου 2010, η Citroën απάντησε ότι η προσφορά ίσχυε για κάθε νέα σύναψη μεικτής ασφαλίσεως διάρκειας ενός έτους, και όχι μόνο κατά την αγορά νέου αυτοκινήτου Citroën. Κατά τη Citroën, δεν συνδυάζονταν η προσφορά δωρεάν μεικτής ασφαλίσεως επί έξι μήνες και η αγορά νέου αυτοκινήτου της μάρκας αυτής.
- 12 Στις 18 Ιανουαρίου 2011 η FvF ζήτησε ενώπιον του rechtbank van koophandel te Brussel να παύσει η εμπορική αυτή πρακτική, με την αιτιολογία ότι αντίκειται στο άρθρο 72, παράγραφος 1, του νόμου της 6ης Απριλίου 2010.
- 13 Με απόφαση της 13ης Απριλίου 2011, το rechtbank van koophandel te Brussel έκρινε στον πρώτο βαθμό ότι η επίμαχη προσφορά όντως αποτελεί προσφορά συνοδευόμενη με δώρα υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 27, του νόμου της 6ης Απριλίου 2010 και απευθύνεται στους δυνητικούς αγοραστές νέων αυτοκινήτων. Έκρινε ότι η προσφορά αυτή συνιστά απαγορευόμενη από το άρθρο 72, παράγραφος 1, του εν λόγω νόμου προσφορά που συνοδεύεται με δώρα και ότι μια τέτοια προσφορά αντίκειται στα συναλλακτικά ήθη, οπότε απαγορεύεται από το άρθρο 95 του ίδιου νόμου.
- 14 Η Citroën άσκησε ενώπιον του hof van beroep te Brussel έφεση κατά της αποφάσεως αυτής. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η επίμαχη προσφορά συνιστά προσφορά συνοδευόμενη με δώρα και ότι η λήψη δωρεάν επί έξι μήνες μεικτής ασφαλίσεως όντως εξαρτάται, κατά την αντίληψη του μέσου καταναλωτή, από την αγορά νέου αυτοκινήτου Citroën.
- 15 Το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29, τα κράτη μέλη δύνανται, όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και τα ακίνητα, να τάσσουν απαιτήσεις πιο περιοριστικές ή πιο αυστηρές από εκείνες της οδηγίας αυτής. Εκτιμά ότι η διάταξη αυτή δύναται να γίνει το αντικείμενο τριών διαφορετικών ερμηνειών. Κατά την πρώτη ερμηνεία, η απαγόρευση συνοδευόμενης με δώρα προσφοράς περιέχουσας χρηματοοικονομική υπηρεσία συνάδει με την οδηγία 2005/29, είτε η χρηματοοικονομική υπηρεσία είναι το κύριο στοιχείο της προσφοράς είτε όχι. Κατά τη δεύτερη ερμηνεία, η απαγόρευση μιας τέτοιας προσφοράς συνάδει με την οδηγία

αυτή μόνον αν η χρηματοοικονομική υπηρεσία είναι καθοριστικό στοιχείο της συνοδευόμενης με δώρα προσφοράς. Η τρίτη ερμηνεία οδηγεί στη διαπίστωση ότι μια τέτοια απαγόρευση δεν συνάδει με την εν λόγω οδηγία εφόσον το άρθρο της 3, παράγραφος 9, ως εξαίρεση από την αρχή της πλήρους εναρμονίσεως, πρέπει να ερμηνεύεται με αυστηρό τρόπο. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το αν ο νόμος της 6ης Απριλίου 2010 συνάδει με το άρθρο 56 ΣΛΕΕ.

16 Υπό τις συνθήκες αυτές, το hof van beroep te Brussel αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Αντιτίθεται το άρθρο 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29 σε διάταξη, όπως το άρθρο 72 του νόμου [...] της 6ης Απριλίου 2010, η οποία –υπό την επιφύλαξη των περιπτώσεων που ο νόμος απαριθμεί περιοριστικά– απαγορεύει γενικά κάθε συνοδευόμενη με δώρα προσφορά προς τον καταναλωτή αν τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία της αποτελεί χρηματοοικονομική υπηρεσία;
- 2) Αντιτίθεται το άρθρο 56 ΣΛΕΕ, το οποίο αφορά την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, σε διάταξη, όπως το άρθρο 72 του νόμου [...] της 6ης Απριλίου 2010, η οποία –υπό την επιφύλαξη των περιπτώσεων που ο νόμος απαριθμεί περιοριστικά– απαγορεύει γενικά κάθε συνοδευόμενη με δώρα προσφορά προς τον καταναλωτή αν τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία της αποτελεί χρηματοοικονομική υπηρεσία;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 17 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29 αντιτίθεται σε διάταξη κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία επιβάλλει γενική απαγόρευση, υπό την επιφύλαξη περιπτώσεων που απαριθμούνται περιοριστικά από την εθνική νομοθεσία, των συνοδευόμενων με δώρα προσφορών προς τον καταναλωτή των οποίων προσφορών τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία.
- 18 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 50 της αποφάσεως της 23ης Απριλίου 2009, C-261/07 και C-299/07, VTB-VAB και Galatea (Συλλογή 2009, σ. I-2949), το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι συνοδευόμενες με δώρα προσφορές συνιστούν εμπορικές πράξεις που σαφώς εντάσσονται στο πλαίσιο της εμπορικής στρατηγικής ενός επιχειρηματία και έχουν ευθέως ως σκοπό την προώθηση και διοχέτευση των προϊόντων του στην αγορά, οπότε αποτελούν εμπορικές πρακτικές υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2005/29 και, επομένως, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της.
- 19 Κατά συνέπεια, οι συνοδευόμενες με δώρα προσφορές των οποίων τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία, προσφορές που αποτελούν αντικείμενο της επίμαχης στην κύρια δίκη απαγορεύσεως, αποτελούν επίσης εμπορικές πρακτικές υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2005/29 και, επομένως, υπόκεινται στις διατάξεις της τελευταίας.
- 20 Στη συνέχεια, πρέπει να υπομνησθεί ότι η οδηγία 2005/29 προβαίνει, κατ' αρχήν, σε πλήρη εναρμόνιση των κανόνων σχετικά με τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές σε κοινοτικό επίπεδο, οπότε τα κράτη μέλη, όπως ρητώς προβλέπει το άρθρο της 4, δεν δύνανται να θεσπίζουν μέτρα πιο αυστηρά εκείνων που ορίζει η οδηγία αυτή, ακόμη και αν σκοπός των μέτρων αυτών είναι η διασφάλιση υψηλότερου επιπέδου προστασίας των καταναλωτών (βλ. απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2010, C-304/08, Plus Warenhandels-gesellschaft, Συλλογή 2010, σ. I-217, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 21 Παρά ταύτα, το άρθρο 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29, το οποίο επιγράφεται «Πεδίο εφαρμογής», εισάγει εξαίρεση από τον σκοπό πλήρους εναρμονίσεως όσον αφορά, μεταξύ άλλων, τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες υπό την έννοια της οδηγίας 2002/65.
- 22 Πάντως, από την αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2005/29 προκύπτει ότι, λαμβανομένων υπόψη της περιπλοκότητάς τους και των σοβαρών κινδύνων που ενέχουν, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες πρέπει να αποτελούν το αντικείμενο λεπτομερών ρυθμίσεων, περιλαμβανομένης της προβλέψεως θετικών υποχρεώσεων που πρέπει να τηρούν οι επαγγελματίες. Εκεί εκτίθεται επίσης ότι, όσον αφορά τις υπηρεσίες αυτές, η οδηγία αυτή έχει εφαρμογή τηρουμένης της ευχέρειας των κρατών μελών να θεσπίζουν μέτρα που βαίνουν πέραν των διατάξεών της, προκειμένου να προστατεύσουν τα οικονομικά συμφέροντα των καταναλωτών.
- 23 Ως «χρηματοοικονομική υπηρεσία» υπό την έννοια της οδηγίας 2002/65 πρέπει να νοείται «κάθε υπηρεσία τραπεζικής, πιστωτικής, ασφαλιστικής ή επενδυτικής φύσεως, ή σχετική με ατομικές συντάξεις ή με πληρωμές». Ο νόμος της 6ης Απριλίου 2010 επαναλαμβάνει τον ίδιο ορισμό στο άρθρο του 2, σημείο 24, για να καθορίσει τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Επομένως, οι συνοδευόμενες με δώρα προσφορές των οποίων τουλάχιστον ένα στοιχείο είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία, όπως η προσφορά που αποτελεί το αντικείμενο απαγορεύσεως στην υπόθεση της κύριας δίκης, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29.
- 24 Έτσι, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, τα κράτη μέλη δύνανται να τάσσουν απαιτήσεις πιο περιοριστικές ή πιο αυστηρές από εκείνες της εν λόγω οδηγίας όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες.
- 25 Επιπλέον, επισημαίνεται ότι το γράμμα του άρθρου 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29 περιορίζεται να παράσχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να θεσπίζουν αυστηρότερους εθνικούς κανόνες όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες χωρίς άλλη διευκρίνιση. Έτσι, δεν επιβάλλει κανένα όριο ως προς τον βαθμό του περιορισμού που θα θέτουν συναφώς οι εθνικοί κανόνες, και δεν προβλέπει κριτήρια σχετικά με τον βαθμό της πολυπλοκότητας ή των κινδύνων που πρέπει να έχουν οι εν λόγω υπηρεσίες για να αποτελέσουν το αντικείμενο αυστηρότερων κανόνων. Από το γράμμα της διατάξεως αυτής δεν προκύπτει ούτε ότι οι πιο περιοριστικοί εθνικοί κανόνες δύνανται να αφορούν μόνο τις συνοδευόμενες με δώρα προσφορές που αποτελούνται από διάφορες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες ή ακόμη μόνο τις συνοδευόμενες με δώρα προσφορές των οποίων το κύριο στοιχείο είναι η χρηματοοικονομική υπηρεσία.
- 26 Κατά συνέπεια, σε αντίθεση με αυτό που υποστηρίζει η Citroën, η εφαρμογή του άρθρου 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29 δεν πρέπει να περιοριστεί στις συνοδευόμενες με δώρα προσφορές που αποτελούνται από διάφορες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες ή στις συνοδευόμενες με δώρα προσφορές που περιέχουν μια σύνθετη χρηματοοικονομική υπηρεσία.
- 27 Η ερμηνεία αυτή συνάδει με τον σκοπό της εν λόγω διατάξεως. Πράγματι, η αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2005/29 ρητώς παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να θεσπίζουν αυστηρότερα μέτρα όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες προκειμένου να διασφαλίζουν υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή. Κατά συνέπεια, η πρόθεση του νομοθέτη της Ένωσης είναι να αφήσει στα κράτη μέλη την εξουσία να αξιολογούν τα ίδια τον περιοριστικό χαρακτήρα που θέλουν να δώσουν στα μέτρα αυτά και να τους παράσχει συναφώς ένα περιθώριο κινήσεων, το οποίο μπορεί να φθάσει μέχρι την επιβολή απαγορεύσεως.
- 28 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω κρίσεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29 δεν αντιτίθεται σε διάταξη κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία επιβάλλει γενική απαγόρευση, υπό την επιφύλαξη περιπτώσεων που απαριθμούνται περιοριστικά από την εθνική νομοθεσία, των συνοδευόμενων με δώρα προσφορών προς τον καταναλωτή των οποίων προσφορών τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 29 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν το άρθρο 56 ΣΛΕΕ αντιτίθεται σε διάταξη κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία επιβάλλει γενική απαγόρευση, υπό την επιφύλαξη περιπτώσεων που απαριθμούνται περιοριστικά από την εθνική νομοθεσία, των συνοδευόμενων με δώρα προσφορών προς τον καταναλωτή των οποίων προσφορών τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία.
- 30 Όσον αφορά το παραδεκτό του δευτέρου ερωτήματος, η FvF θεωρεί ότι τούτο είναι απαράδεκτο εφόσον, όταν συγκεκριμένος τομέας έχει εναρμονιστεί στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα εθνικά μέτρα στον τομέα αυτόν πρέπει να αξιολογούνται με γνώμονα όχι τις διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ, αλλά αυτές του εν λόγω μέτρου εναρμόνισης.
- 31 Εν προκειμένω, πρέπει να υπομνησθεί ότι, ασφαλώς, κάθε εθνικό μέτρο σε τομέα ο οποίος αποτέλεσε το αντικείμενο πλήρους εναρμόνισης στο επίπεδο της Ένωσης πρέπει να αξιολογείται με γνώμονα όχι τις διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου, αλλά αυτές του εν λόγω μέτρου εναρμόνισης (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2003, C-322/01, Deutscher Apothekerverband, Συλλογή 2003, σ. I-14887, σκέψη 64 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Παρά ταύτα, όπως απορρέει από την αιτιολογική σκέψη 9 και από το άρθρο 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29, η τελευταία διάταξη ορίζει ακριβώς ότι, όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, η οδηγία 2005/29 δεν προβαίνει σε πλήρη εναρμόνιση και αφήνει στα κράτη μέλη περιθώριο κινήσεων, το οποίο πρέπει να χρησιμοποιείται τηρουμένης της Συνθήκης.
- 32 Ασφαλώς, εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία, κατά το γράμμα της, είναι αδιακρίτως εφαρμοστέα επί των Βέλγων επιχειρηματιών και επί των επιχειρηματιών από άλλα κράτη μέλη δύναται, κατά κανόνα, να εμπίπτει στο πεδίο των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν τις θεμελιώδεις ελευθερίες μόνον αν έχει εφαρμογή σε καταστάσεις που συνδέονται με το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών (βλ. αποφάσεις της 1ης Ιουνίου 2010, C-570/07 και C-571/07, Blanco Pérez και Chao Gómez, Συλλογή 2010, σ. I-4629, σκέψη 40, και της 10ης Μαΐου 2012, C-357/10 έως C-359/10, Duomo Gra κ.λπ., σκέψη 26 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 33 Παρά ταύτα, εν προκειμένω δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε κράτη μέλη άλλα από το Βασίλειο του Βελγίου θα ενδιαφερθούν να προτείνουν, εντός του τελευταίου κράτους μέλους, συνοδευόμενες με δώρα προσφορές που περιέχουν τουλάχιστον ένα χρηματοοικονομικό στοιχείο, όπως εκείνες που αποτελούν το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 34 Κατά συνέπεια, είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν τηρεί το άρθρο 56 ΣΛΕΕ η γενική απαγόρευση των συνοδευόμενων με δώρα προσφορών των οποίων τουλάχιστον ένα στοιχείο είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία.
- 35 Όσον αφορά την ουσία, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η προβλεπόμενη από το άρθρο 56 ΣΛΕΕ ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών απαιτεί όχι μόνο την εξάλειψη κάθε διακρίσεως λόγω της ιθαγένειας του παρόχου υπηρεσιών που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, αλλά και την κατάργηση κάθε περιορισμού, ακόμη και αν αυτός έχει αδιακρίτως εφαρμογή επί των ημεδαπών παρόχων υπηρεσιών και επί εκείνων από τα άλλα κράτη μέλη, όταν δύναται να απαγορεύσει, να θίξει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστικές τις δραστηριότητες του παρόχου που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει ανάλογες υπηρεσίες (βλ., στο ίδιο πνεύμα, αποφάσεις της 20ής Φεβρουαρίου 2001, C-205/99, Analir κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-1271, σκέψη 21, και της 15ης Ιανουαρίου 2002, C-439/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2002, σ. I-305, σκέψη 22).
- 36 Πάντως, απαγόρευση όπως αυτή που είναι επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης και προβλέπεται από το άρθρο 72, παράγραφος 1, του νόμου της 6ης Απριλίου 2010, δύναται να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών επί βελγικού εδάφους από επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη, οι οποίες επιθυμούν να υποβάλουν συνοδευόμενες με δώρα

προσφορές των οποίων τουλάχιστον ένα στοιχείο είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία. Πράγματι, οι επιχειρήσεις αυτές δεν θα μπορούσαν να προτείνουν τις προσφορές αυτές στη βελγική αγορά και επιπλέον θα ήσαν αναγκασμένες να εξακριβώνουν αν οι εν λόγω προσφορές συνάδουν με το βελγικό δίκαιο ενώ ένα τέτοιο διάβημα δεν θα είναι αναγκαίο για άλλα κράτη μέλη.

- 37 Κατά πάγια νομολογία, περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δύναται να γίνει δεκτός μόνον αν έχει θεμιτό σκοπό συμβατό με τη Συνθήκη και δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, αρκεί, σε μια τέτοια περίπτωση, να είναι κατάλληλος για τη διασφάλιση της πραγματώσεως του επιδιωκόμενου σκοπού και να μη βαίνει πέραν του αναγκαίου ορίου για να το επιτύχει (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2007, C-341/05, Laval un Partneri, Συλλογή 2007, σ. I-11767, σκέψη 101 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 38 Εν προκειμένω, ο σκοπός του άρθρου 72 του νόμου της 6ης Απριλίου 2010 είναι η προστασία των συμφερόντων του καταναλωτή, όπως άλλωστε τούτο απορρέει από τον ίδιο τον τίτλο του νόμου αυτού. Η προστασία των καταναλωτών αναγνωρίζεται από τη νομολογία ως επιτακτικός λόγος γενικού συμφέροντος ικανός να δικαιολογήσει περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (βλ. αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1982, 286/81, Oosthoek's Uitgeversmaatschappij, Συλλογή 1982, σ. 4575, σκέψη 16, και της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 220/83, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1986, σ. 3663, σκέψη 20).
- 39 Όσον αφορά τον κατάλληλο χαρακτήρα του άρθρου 72 του νόμου της 6ης Απριλίου 2010, διαπιστώνεται, αφενός, ότι οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες είναι ως εκ της φύσεώς τους περίπλοκες και ενέχουν συγκεκριμένους κινδύνους σχετικά με τους οποίους ο καταναλωτής δεν είναι πάντοτε επαρκώς πληροφορημένος. Αφετέρου, μια συνοδευόμενη με δώρα προσφορά είναι από μόνη της ικανή να δημιουργήσει στον καταναλωτή την εντύπωση ότι υπάρχει πλεονέκτημα ως προς την τιμή. Επομένως, μια συνοδευόμενη με δώρα προσφορά της οποίας ένα από τα στοιχεία είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία παρουσιάζει αυξημένο κίνδυνο ελλείψεως διαφάνειας όσον αφορά τις προϋποθέσεις, την τιμή και το ακριβές περιεχόμενο της εν λόγω υπηρεσίας. Κατά συνέπεια, μια τέτοια προσφορά δύναται να περιαγάγει τον καταναλωτή σε πλάνη ως προς το πραγματικό περιεχόμενο και τα πραγματικά χαρακτηριστικά του προσφερόμενου συνδυασμού και συγχρόνως να του στερήσει τη δυνατότητα να συγκρίνει την τιμή και την ποιότητα της προσφοράς αυτής με άλλες αντίστοιχες παροχές που προέρχονται από άλλους επιχειρηματίες.
- 40 Υπό τις συνθήκες αυτές, νομοθεσία που απαγορεύει τις συνοδευόμενες με δώρα προσφορές που περιέχουν τουλάχιστον μία χρηματοοικονομική υπηρεσία είναι ικανή να συμβάλει στην προστασία των καταναλωτών.
- 41 Όσον αφορά τον αναλογικό χαρακτήρα του περιορισμού, επισημαίνεται ότι το άρθρο 72, παράγραφος 2, του νόμου της 6ης Απριλίου 2010 εισάγει εξαιρέσεις από τη γενική απαγόρευση μιας συνοδευόμενης με δώρα προσφοράς της οποίας τουλάχιστον ένα στοιχείο είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία. Η ύπαρξη των εξαιρέσεων αυτών δείχνει ότι ο Βέλγος νομοθέτης εκτίμησε ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν ήταν αναγκαίο να προστατευθεί περισσότερο ο καταναλωτής.
- 42 Επομένως, η γενική απαγόρευση των συνοδευόμενων με δώρα προσφορών των οποίων τουλάχιστον ένα στοιχείο είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία, όπως η απαγόρευση που προβλέπεται από το άρθρο 72 του νόμου της 6ης Απριλίου 2010, δεν βαίνει πέραν του αναγκαίου ορίου για να επιτευχθεί το υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή στο οποίο αποβλέπει η οδηγία 2005/29, και ειδικότερα για να προστατευθούν τα οικονομικά συμφέροντα του καταναλωτή στον τομέα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.
- 43 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω κρίσεων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 56 ΣΛΕΕ δεν αντιτίθεται σε διάταξη κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία επιβάλλει γενική απαγόρευση, υπό την επιφύλαξη περιπτώσεων που απαριθμούνται

περιοριστικά από την εθνική νομοθεσία, των συνοδευόμενων με δώρα προσφορών προς τον καταναλωτή των οποίων προσφορών τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 44 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 3, παράγραφος 9, της οδηγίας 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ και 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου («οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές»), καθώς και το άρθρο 56 ΣΛΕΕ δεν αντιτίθενται σε διάταξη κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία επιβάλλει γενική απαγόρευση, υπό την επιφύλαξη περιπτώσεων που απαριθμούνται περιοριστικά από την εθνική νομοθεσία, των συνοδευόμενων με δώρα προσφορών προς τον καταναλωτή των οποίων προσφορών τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία είναι χρηματοοικονομική υπηρεσία.

(υπογραφές)